

VIII. A senkiföldje elérése

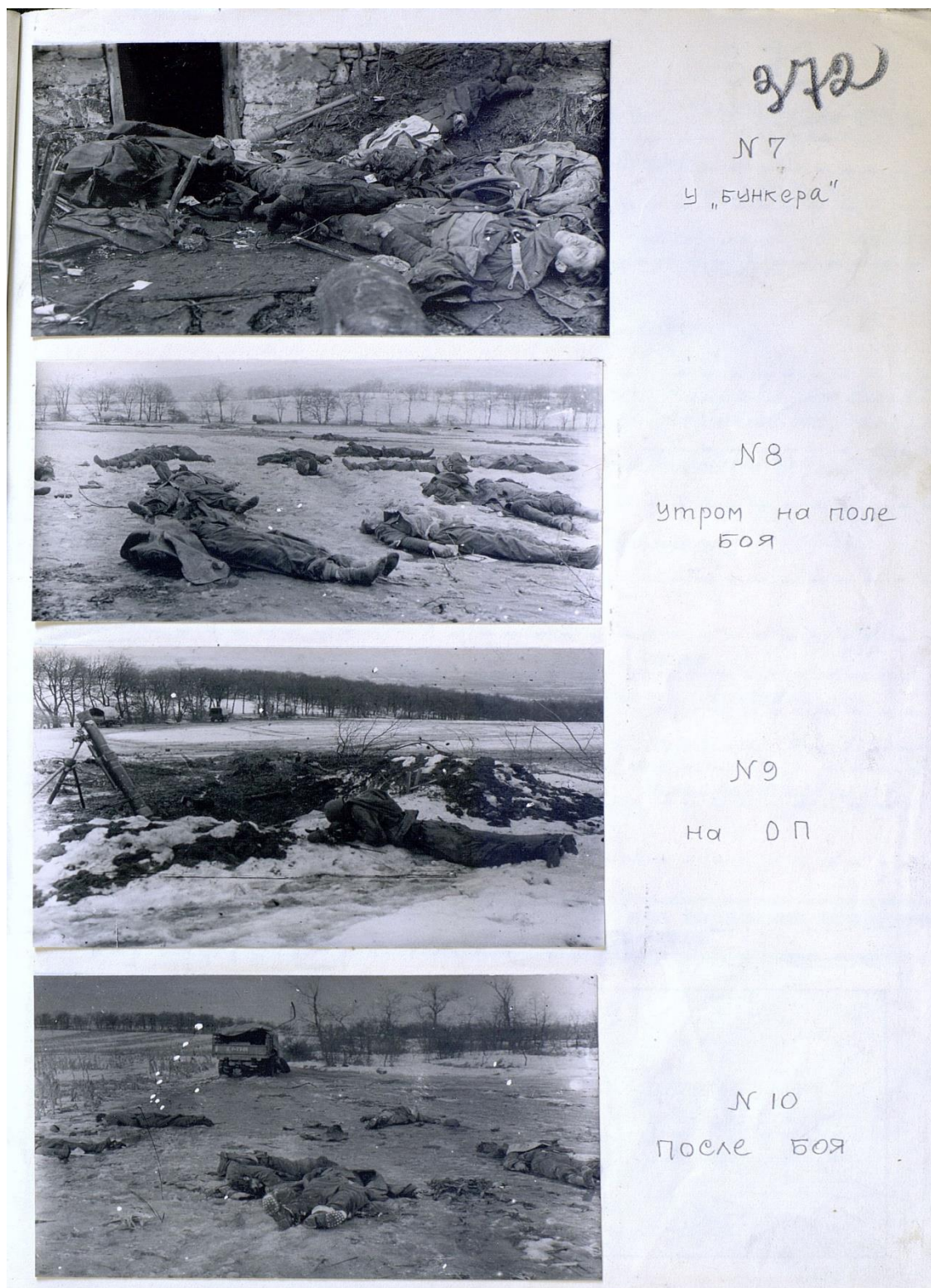
A kitörők zömének útjában az utolsó akadályt a 19. lövészhadosztály egy ezrede és a 49. gárda-lövészhadosztály jelentette, amelynek állásai Zsámbék és Sárísáp között húzódtak (lásd 3. térképmelléklet). A front nem volt különösebben sűrűn megszállva, amit a terepviszonyok indokoltak. A Zsámbék-Perbál előtti erdő harckocsitámadást eleve kizárt, az ellenség Szomor melletti pozíciói pedig eléggé kedvezőtlenek voltak, amit az is illusztrál, hogy a két frontszakasz között húzódó senkiföldje helyenként 3 kilométer széles pusztaság volt. Ez magyarázza, hogy a 49. hadosztály 18 kilométer hosszú védőszakaszán az első vonalban összesen csak 1008 katona védett, egy kilométerre tehát csupán 56 harcos jutott. Az első vonal mögött mélységben azonban ennek legalább háromszorosa állomásozott még, nem beszélve a különféle hadsereg- és hadtestközvetlen tüzér- és páncéltörő alakulatokról.

A kitörés szempontjából tehát a 49. gárda-lövészhadosztály leküzdése volt az utolsó próbatétel. Ezt elvileg egy német felmentő akció is segítette volna. Február 14-15-én éjjel a német 3. lovashadosztály egy zászlóalja 11 javításból úgy-ahogy helyrehozott harckocsival (Jagdpanzer IV, StuG. III és StuH. 42. típusú járművekkel) Szomorról Anyácsapusztára támadt. Az akció eleve már elkésett volt, hiszen a kitörők messze túlnyomó többsége ekkor már holtan hevert a zsámbéki medence szántóin. A támadás részleges sikerrel járt, mert a 144. lövészezred 4. századának állásait elfoglalta. Német adatok szerint ez az akció majdnem 100 halott és sebesült saját katona árán mintegy 50 kitörőt tudott átjuttatni a saját vonalakhoz. A 49. gárda-lövészhadosztály azonban már aznap reggel 4:30-ra visszafoglalta saját állásait.¹¹⁵Mindezt a 49. gárda-lövészhadosztály hadinaplója is alátámasztja: abban hat támadó harckocsi szerepel, amelyből egyet ki is lőttek és az ellenségnek 60 fős veszteséget okoztak.¹¹⁶Ettől kezdve nincsen nyoma az iratokban annak, hogy kitörők átjutását regisztrálták volna. Hozzá kell tennünk: a 23. lövészhadtest éppen ezen a terepen tartott február 9-én egy elméleti hadgyakorlatot, amelyben az ellenség Szomorról történő támadását modellezték és elhárítását gyakorolták.¹¹⁷

¹¹⁵ Maier, 1985: 117–118.

¹¹⁶ CAMO, fond: 115.8, opisz: 1., gyelo: 93. A 49. gárda-lövészhadosztály hadinaplója.

¹¹⁷ CAMO, fond: 871., opisz: 1., gyelo: 105. A 19. lövészhadosztály egységeinek védekezési terve, 1945. február 9.

A zsámbéki medencéből származó felvételek a kitörésben részt vett katonák holttestivel, 1945. február.

A 49. gárda-lövészadosztály jelentései annyiból is tanulságosak, hogy nem említenek olyan adatokat, amelyek máshonnan viszont kideríthetők – ami fontos jelzés arra,

hogyan a dokumentumokat forráskritikával kell kezelni. Így Szergej Andrejevics Andriusenko ezredes, a 23. lövészhadtest vezérkari főnöke visszaemlékezéséből tudjuk azt, hogy a kitörők még ebben a fázisban is képesek voltak aktív harci tevékenységre: „...a február 13-ról 14-re virradó éjszaka váratlanul megszakadt a hadtest mindaddig megbízhatóan működő telefonkapcsolata a 49. gárdahadosztálynak Perbálon elhelyezkedő törzsével. Kb. egy óra múltán egyszer csak felhangzott a kagylóban Margelov Vaszilij Filippovics nyugodt és magabiztos hangja: a hadosztály parancsnokságát egyetlen fasisztának sem sikerült áttörnie nyugatra Perbálon keresztül. Am később mégis kiderült, hogy az ellenség géppisztolyos csoportja mégiscsak átszivárgott az erdőn, és átjutott Perbál északkeleti részébe. A hadosztályparancsnok riadóztatta a törzset, és személyesen vezette a harcot a német géppisztolyos ellenséggel szemben. A hitleristák nagyrésze megsemmisült, maradékuk fogságba esett. Ugyanezen az éjszakán a németek megkísérelték a betörést Tök községbe is, ahol a 144. gárdaezred törzse állomásozott.(...) A hadtest harcai az ellenség 400-600 fős elszigetelt csoportjaival, amelyek az utaktól és lakott helyektől távol, erdős terepen próbáltak egérvutakat nyerni, február 17-ig tartottak.”¹¹⁸

Ez az idézet azért érdekes, mert utal arra, amit tőki lakosokkal készített interjúk is alátámasztanak: a kitörők egyik hulláma 14-én éjjel elfoglalta a falu egy részét, sőt viszonylag rendezetten tudott innen tovább haladni Anyácsapuszta felé. Csak feltételezzük, hogy ez lehetett az a csoport, amelyiket néhány órával később a Nyakas-tetőn a 11. gárdalovashadosztály kozákjai és a 71. harckocsiezred egységei semmisítették meg. Még egy adat van arra, hogy egy nagyobb csoport képes volt megközelíteni a fő ellenállási vonalat. A 49. gárda-lövészadosztály 100. tüzérezrede 14-én 12:40-kor szétlőtt egy 500 főre becsült kitörő csoportot Zsámbéktól 1 kilométerre keletre.¹¹⁹

A kitörők felszámolása február 17-ig nagyjából itt is befejeződött. Február 15-én 116 halott és 61 elfogott, február 16-án 230 halott és elfogott, 17-én 135 halott és 43 elfogott német katonára van adat.¹²⁰ Ezt követően nincsen nyoma kitörő csoportok felszámolásának – annak ellenére, hogy más forrásból tudható, hogy egészen 1945. március elejéig előfordult bujkáló német katonák elfogása vagy megsemmisítése.¹²¹

¹¹⁸ Andriusenko, 1966: 141–142.

¹¹⁹ CAMO, fond: 1158., opisz: 1., gyelo: 93. A 49. gárda-lövészadosztály hadinaplója, 16–19.

¹²⁰ A számokat a 10. és a 23. lövészhadtest alárendelt alakulatainak itt már idézett hadinaplói illetve napi jelentései alapján számoltuk ki.

¹²¹ Hans-Hermann Koch interjú a szerző birtokában.